

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2022.04.047>

УДК 027.54:025.171]:[02-051:001.891](477.83-25)»19»

Оксана Зінько,

<https://orcid.org/0000-0002-3906-7339>,

завідувачка відділу рідкісної книги,

Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (м. Львів, Україна)

вул. Лисенка, 14, Львів, 79008, Україна

e-mail: zinko_oks@ukr.net

«Бібліотекарям треба кинути оком на минуле бібліотек та заглибити зір у майбутнє»: актуалізація професійного досвіду Романа Луцика

Мета статті – вивчення особливостей бібліотечної праці Р. Луцика, фахова діяльність якого щільно пов'язана з Львівською національною науковою бібліотекою України імені Василя Стефаника, а також введення в науковий обіг і розкриття важливого змісту неопублікованих праць фахівця, що зберігаються у відділі рукописів бібліотеки, та розкриття важливих аспектів їх змісту. **Методологія дослідження.** Застосовувалася такі наукові підходи та методи, як теоретичний, мікроісторичний, системний підходи, методи аналізу та синтезу, історико-бібліографічний, історичний, логічний, біографічний, джерелознавчий, архівознавчий тощо. **Наукова новизна** полягає у встановленні особливих прикмет фахового досвіду бібліотекаря, бібліографа, книгознавця Р. Луцика. **Висновки.** Джерельною базою для активної бібліотечної й бібліографічної діяльності Р. Луцика став бібліотечний фонд відділу рідкісної книги найбільшого фондозберігача стародрукованих видань Львова – Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Історія створення відділу, основні аспекти якої відтворено в цій статті, характеристика його фонду, діяльність низки працівників, зокрема попередниці Р. Луцика на займаній посаді – Є. Куркової, важливий досвід бібліотечної праці керівника відділу рідкісної книги у 1950–1974 рр. дають змогу зорієнтуватися у надзвичайних історико-культурних вартостях цього важливого наукового підрозділу Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. В архівних матеріалах бібліотеки вдалося віднайти цінні неопубліковані праці Р. Луцика, які дозволяють вирізнити особливості фондів стародрукованих видань та оцінити їх не лише як історичне надбання, а й як вагому джерельну базу для дослідників української бібліотечної справи.

Ключові слова: Роман Луцик, історія бібліотечної справи, відділ рідкісної книги, Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника, бібліотечний фонд, стародруковані видання, професійний досвід.

Актуальність теми дослідження. Вирішення комплексу наукових, культурологічних та освітянських проблем сьогодення потребує осмислення національної історії, наукового та культурного потенціалу суспільства. Важливе місце серед цих аспектів посідає дослідницький напрям вивчення історії бібліотечної справи загалом. Особливу увагу в цьому контексті необхідно звернути на персоніфікацію історії бібліотечної справи. Завдяки вивченню про-

фесійного досвіду особистостей, які суттєво причинилися до розвитку бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, маємо змогу наповнити новими знаннями історію цієї галузі, збагатити її, ввести в науковий обіг нову історичну інформацію. Це стосується, зокрема, постаті Романа Луцика – відомого фахівця в царині бібліотечної справи, який значною мірою долучився до функціонування і розвитку відділу рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника), очолюючи його упродовж 1950–1974 рр. Його праці є актуальними й сьогодні, насамперед у руслі активізації вивчення історії виникнення, організації та книгознавчого аналізу фондів бібліотек, які функціонували в Україні.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Постає Роман Луцика донині не перебувала в полі дослідницьких інтересів українських науковців. Розкриттю його життєвого й професійного шляху присвячено статті автора цієї публікації, серед яких назвемо зокрема «Р. Я. Луцик – організатор фондів відділу рідкісної книги Львівської бібліотеки АН УРСР (1950–1973)» [3]; «Дослідження книжкових пам'яток – пріоритетний напрям професійної діяльності Р. Я. Луцика» [2]. Відзначимо у цьому контексті статті О. М. Колосовської «Відділ рідкісної книги: формування та організація фондів» [5] та І. Б. Качур «Колекція інкунабул Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: провенієнційний огляд» [4], що висвітлюють історію відділу рідкісної книги ЛННБ України ім. В. Стефаника, характеризують організацію та наукове опрацювання фонду, дотично розглядаючи діяльність Романа Луцика на посаді керівника відділу.

Мета статті – вивчення особливостей бібліотечної праці Р. Луцика, фахова діяльність якого щільно пов'язана з Львівською національною науковою бібліотекою України імені В. Стефаника, а також введення в науковий обіг і розкриття важливого змісту неопублікованих праць фахівця, що зберігаються у відділі рукописів бібліотеки, та розкриття важливих аспектів їх змісту.

Виклад основного матеріалу. Історія відділу рідкісної книги, як і історія ЛННБ України ім. В. Стефаника, починається від часу створення постановою Ради Народних Комісарів Української РСР у січні 1940 р. Львівської філії Бібліотеки Академії наук УРСР (далі ЛФБАН; нині ЛННБ України ім. В. Стефаника).

У 1940 р. почав формуватися фонд відділу інкунабул, стародруків та раритетів. Основою фонду відділу стали зібрання інкунабул, палеотипів, кирилических та латинських стародруків XVI–XVII ст., сформовані шляхом їх виокремлення з експропрійованих радянською владою фондів понад 80 галицьких інституційних, громадських, приватних бібліотек та централізованих до складу Львівської філії Бібліотеки Академії наук УРСР (: книгозбірні Наукового товариства імені Шевченка, бібліотеки Народного Дому у Львові з історичною колекцією А. С. Петрушевича, Національного закладу ім. Оссолінських із депозитними родовими колекціями Хжановських і Павліковських, Фундації ім. Віктора Баворовського у Львові, родової бібліотеки Дідушицьких, книгозбірні «Студіону», монастирських василіянських бібліотек та ін. Формування та наукове опрацю-

вання фонду стародруків у ЛФБАН упродовж 1940-х років здійснювала Євгенія Куркова (1885–1970) – докторка філософії, філологиня-полоністка, дослідниця інкунабул та друків XVI ст., укладачка каталогів стародруків, у 1921–1940 рр. – керівниця відділу стародруків і часописів Національного закладу ім. Оссолінських у Львові. Є. Куркова від 1940 р. до 1950 р. очолювала відділ фонду стародрукованих видань бібліотеки, що мав назви: «Відділ інкунабул, стародруків і раритетів польського сектору з підвідділом кириличних стародруків «українсько-руського сектора», його завідувачем був Антін Генсьорський, зі середини грудня 1940 р. – «Музею книги»; «II Відділ Staatsbibliothek Lemberg бібліотеки Оссолінеум та Фундації ім. В. Баворовського»; «Відділ стародруків»; «Відділ рідкісної книги» [1, с. 55].

У 1950 р. реорганізаційні зміни в Бібліотеці спричинили створення єдиної структурної одиниці, ліквідовано відділ стародруків і Музей книги та об'єднано у відділ рідкісної книги ЛФБАН. Від 1 січня до 15 березня 1950 р. завідувачкою відділу рідкісної книги працювала Є. Куркова (керівниця відділу стародруків). Згідно з постановою Президії АН УРСР усі наявні в бібліотеці стародруки переміщено у книгосховища створеного відділу рідкісної книги у приміщення колишньої бібліотеки «Народного Дому» на вул. Лисенка: разом 87,5 тис. примірників, з яких 33 тис. опрацьованих примірників із фондів Оссолінеуму та 8 900 стародруків із бібліотеки Фундації ім. Баворовських, із книгозбірні Наукового товариства імені Шевченка надійшло близько 600 примірників, близько 38 тис. були неопрацьовані. У 1949 р. до фондів долучено решту стародруків із бібліотеки Греко-католицької семінарії та «Студіону», більше 9 тис. стародруків виокремлено з резервного фонду бібліотеки [5, с. 412]. У відділі було сконцентровано розпорошені фонди давніх історичних колекцій: всі друки, видані до 1800 р. латинським шрифтом та до 1825 р. – кирилицею, а також рідкісні видання XIX–XX ст. [12, арк. 3–4]. На 1950 р. фонд відділу рідкісної книги становили майже 190 тис. примірників, з них 70 тис. – із бібліотеки Народного Дому і Музею книги, понад 30 тис. примірників – із книгозбірні Музею А. С. Петрушевича і більш як 87,5 тис. стародрукованих видань із бібліотек-фондоутворювачів ЛФБАН [13, арк. 4].

У 1940–1950 роках заідеологізованість усіх напрямів бібліотечної діяльності призвела до того, що у Академічній бібліотеці надавали перевагу масовій книзі, основному знаряддю комуністичної пропаганди. Оскільки відділ рідкісної книги громадив фонди «непрофільної літератури», його статус було знижено до статусу кабінету і тільки в 1966 р. відновлено відділ рідкісної книги. Кабінет був позбавлений відповідних умов праці, фахового персоналу, обмежений у багатьох організаційно-функціональних правах, що практично унеможливило освоєння фонду. Обов'язки керівника кабінету рідкісної книги було покладено на Романа Ярославовича Луцика (1900–1974) – магістра філософії, бібліофіла, історика книги.

Бібліотечну діяльність Р. Луцик розпочав після закінчення львівського університету ім. Яна Казимира у культурно-освітньому товаристві ім. М. Качков-

ського, де впродовж 1932–1939 рр. очолював центральну бібліотеку та архів, а від 1939 р. працював керівником бібліотеки Науково-літературного товариства «Галицько-Руська Матиця». З першого березня 1942 р. він працював на посаді наукового працівника «III відділу Staatsbibliothek Lemberg (Народний Дім)». Упродовж 1944–1950 рр. – працівник різних відділів Львівської академічної Бібліотеки: головний бібліотекар відділу опрацювання, бібліограф відділу рукописів, старший бібліотекар відділу стародруків, старший бібліотекар відділу комплектування [11, арк. 154].

Р. Луцику випало надскладне завдання. Більша частина фонду була неопрацьована і невпорядкована. Розуміючи цінність збереження історико-культурного фонду для наступних поколінь, Р. Луцик з усією відповідальністю опрацьовував книжкові пам'ятки. Складність забезпечення функціонування кабінету рідкісної книги полягала в тому, що Р. Луцику одноосібно довелося здійснювати організаційно-бібліотечні процеси фонду книжкових пам'яток. Опрацювання цих масивів книг вимагало особливого підходу до їх наукового розкриття. Трудомісткими були процеси ідентифікації, книгознавчого опису дефектних видань стародруків, що потребували докладної атрибуції, складних бібліографічних розшуків та використання численних бібліографічних джерел. Ідентифікація фрагментів і дефектів, опис кожного примірника здійснювалися з якнайповнішим розкриттям усіх особливостей видання. Наукове опрацювання стародрукованих видань значно полегшив опублікований у 1958 р. ґрунтовний бібліографічний посібник з опису кирилических видань XVI–XVIII ст. фонду Державної публічної бібліотеки УРСР [14]. Особливістю стародрукованого фонду є його багатопримірниковість, що потребувало виявлення видань на дублетність, звірки комплектності видання Робота, здійснювана Р. Луциком для встановлення комплектності видання полягала у визначенні повноти примірника, збереженні всіх аркушів, способів пагінації. Анотацію комплектності стародруку, а також відомості про стан збереження, мистецького оформлення, маргінальних записів дослідник долучив до описів стародрукованих видань [13, арк. 5].

Під час дослідження примірників кирилических стародруків Р. Луцик виявив другий, збережений у фондах відділу, примірник рідкісного полемічного друку XVI ст. – «Ключ царства небесного» Герасима Смотрицького. Результати всебічного книгознавчого дослідження рідкісного видання Р. Луцик докладно виклав у статті «Про один рідкісний друк» [7]. У своїй розвідці книгознавець фахово описав унікальний примірник кирилического книгодрукування, відстежив побутування книги, описав обидва збережені примірники з дефектами раритетного видання, в Центральній науковій бібліотеці АН УРСР (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) та колекції стародруків відділу рідкісної книги Львівської наукової бібліотеки АН УРСР (нині – ЛННБ України ім. В. Стефаника). Результатом дослідницької праці Р. Луцика стало те, що в науковий обіг введені примірники раритетних стародрукованих видань. За ініціативою Р. Луцика чи безпосередньою участю було укладено низку каталогів фонду книжкових пам'яток бібліотеки. У процесі наукового опрацюван-

ня кириличних стародруків, більшість з яких дефектні, мають низку суттєвих пошкоджень, Р. Луцик ідентифікував та склав ановану картотеку «Львівські слов'янські друки XVI–XVIII ст.». Картотека стала основною джерельною базою для дослідників кириличних стародруків. Наукові зацікавлення Р. Луцика не обмежувались вивченням львівського книгодрукування: в процесі опрацювання стародруків він описав збережені у відділі книжкові пам'ятки майже усіх осередків кириличного друку. Огляд наукового опрацювання книжкових пам'яток Р. Луцик здійснив у статті «Слов'янські стародруки XVI–XVIII ст. у фондах ЛНБ», яка була опублікована в бюлетені ЛНБ за 1951 р. [9]. Дослідник охарактеризував збережені примірники колекції українських стародруків бібліотеки, вказав їх кількісний склад.

Р. Луцик досконало володів кількома іноземними мовами, що давало йому змогу не лише виконувати бібліографічний опис кириличних стародруків, а й здійснювати докладне книгознавче анування примірників латинських стародруків. Науковець започаткував систематичне комплексне опрацювання фонду стародрукованих видань та виокремлення першодруків в спеціальну колекцію. Результатом багаторічної роботи відомого фахівця над атрибуцією дефектних примірників і фрагментів латинських стародруків Р. Луцика став каталог інкунабул Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка Академії наук УРСР, який автор присвятив «400-річному ювілеєві українського друкарства» [6]. Побудований в алфавітному порядку за прізвищами авторів чи назв творів, каталог містить 39 описів: три перші позиції каталогу – описи примірників кириличних друків Тріудей, краківської друкарні Ш. Фіоля (1491), інші – видання латинським шрифтом. [4, с. 6].

Сфера наукових зацікавлень Р. Луцика не обмежувалася науковим опрацюванням цінних книжкових пам'яток, а включала й детальний аналіз фонду відділу рідкісної книги, який він формував та зберігав упродовж 24 років. Результати свого дослідження Р. Луцик виклав у віднайденій нами статті «Фонди відділу рідкісної книги» [10]. Ця праця належить до цінного неопублікованого наукового доробку фахівця та зберігається у відділі рукописів. Слід зазначити, що період, на який припала наукова та керівна діяльність Р. Луцика, був позначений нав'язуванням із боку радянської влади жорстких ідеологічних рамок, тож стародруковані видання **не були** об'єктом пріоритетних напрямів досліджень.

Р. Луцик вперше фахово систематизував та проаналізував фонд кириличних та латинських стародруків, а також раритетні видання XIX–XX ст., що зберігалися у відділі рідкісної книги. З максимальною наполегливістю та точністю він описував найбільшу у книгосховищах Львова колекцію першодруків. Розпочинаючи від так званих «колискових» латинських стародруків, найдавнішого у фондах відділу видання – твору відомого римського філософа Марка Туллія Цицерона «Про старість», надрукованого в Кельні Ульріхом Целлем в 1467 р., що зберігається у конвюлоті з іншими інкунабулами. Показовим для колекції інкунабул відділу, на думку дослідника, є видання найстарішого в Європі друкованого лікарського посібника «Гербарій», що вийшов друком 1484 р. в Майнці, у

друкарні Пітера Шеффера. Найбільшою в колекції інкунабул є перша друкована Всесвітня хроніка Шеделя Гартмана, оздоблена 1809 гравюрами відомих художників XV ст.: Міхаеля Вольгемута і Вільгельма Пляйденwurфа, надрукована у 1493 р. друкарем Антоном Кобергером в Майнці.

Серед масиву фонду латинських стародруків Р. Луцик докладно аналізував видання колекції палеотипів, що представлені майже всіма найвідомішими західноєвропейськими друкарнями: Альдів, Плантенів, Етьєнів, Фробенів та інших. Автор в статті звертає увагу на цікаву друкарським оформленням «Книгу небесних пророцтв» шведської принцеси Біргітти, що друкувалася різними європейськими мовами. Примірник з колекції відділу рідкісної книги надрукований німецькою мовою в Нюрнберзі 1502 р. Вартий уваги, на думку Р. Луцика, лікарський «порадник», укладений польським вченим Стефаном Фалімежем «Про зілля та їхню силу, про дорогоцінні камені», виданий друкарем Флоріаном Унглером в Кракові 1534 р. «Щодо стародруків другої половини XVI–XVIII сторіч, то їх у фондах відділу така велика кількість, що навіть найкоротша характеристика найважливіших із них зайняла б занадто багато місця. Серед них – твори класиків світової античної та середньовічної літератури і науки: Арістотеля, Платона, Ксенофонта, Вергілія, Горація, Овідія, Сенеки, Еразма Роттердамського, Коперника, Корнеля» [10, арк. 3].

Стародрукований фонд кириличним шрифтом Р. Луцик у своїй праці представив унікальними «східнослов'янськими» стародруками, виданими у першій половині XVI ст. у Венеції на кошти відомого просвітителя Божидача Вуковича. Найповніша збірка кириличних стародруків у відділі рідкісної книги – колекція видань Івана Федорова. Вагоме місце у дослідженні Федорівських друків автор приділяв маргінальним записам, що дають змогу простежити побутування примірників [10, арк. 2]. Серед видань XIX–XX ст. – рідкісні прижиттєві видання класиків української літератури: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Котляревського, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, І. Франка. Р. Луцик наголошував, що «Фонди відділу рідкісної книги мають велике значення для дослідження розвитку вітчизняної літератури і культури в цілому, для дослідження історії України, зокрема історії західноукраїнських земель, для дослідження історії книгодрукування» [10, арк. 7].

Відзначимо, що в дослідженнях історико-біографічного напрямку науковці значну увагу спрямовують на архівну документалістику, що дає змогу якнайповніше розкрити специфіку фахового становлення й розвитку тієї чи іншої особистості, які дотепер залишаються найменш дослідженими. Значною мірою доповнюють професійну біографію Р. Луцика документи, що зберігаються в архіві бібліотеки. Це, зокрема, нормативні і регулятивні документи, звітні і планові матеріали, накази, доповідні записки, протоколи виробничих нарад і вчених рад, загальних зборів колективу, документи про рух кадрів тощо.

Багато матеріалів до історії нашої інституції осіло також і в відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника. Серед них вдалося виявити неопубліковані праці Р. Луцика, які збереглися у машинописній версії в особовому фонді Євгена

Митрофановича Стасюка, збірка документів якого є цінним джерелом для дослідження діяльності бібліотек Львова загалом і ЛННБ України ім. В. Стефаника зокрема (Стасюк Є. М. (1923–1984) – працівник народної освіти (1945–1974), директор Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР (1974–1984), громадський діяч: відповідальний секретар Львівського відділення «Товариства СРСР – Канада», голова Львівського міського і заступник голови Товариства любителів книги по Львівській області, голова секції книгодрукування і писемності Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. У його фонді зібрані документи, тексти виступів та доповідей Стасюка на зборах товариств та організацій, у яких він брав участь, листи Стасюка до діячів культури: К. Стефаника, Ф. Погребенника, Є. Гузара, бібліографічний покажчик невідомого укладача «Праці Ф. П. Погребенника, присвячені В. Стефанику»).

Серед цих документів зберігається стаття Р. Луцика «Розвиток бібліотечної справи у Львові» [8]. Виявлення та оприлюднення праці Р. Луцика може здатися на перший погляд не надто актуальним, усе ж виправдане, бо віддзеркалює значним чином не вивчені або ж ретельно приховані сторінки історії бібліотек Львова, що внаслідок відомих суспільно-політичних, воєнних та ідеологічних обставин брутальним чином були знищені. Зрозуміло, що в умовах накопичення бібліотечних фондів, їх сортування і планомірного нищення особливості видавничої діяльності бібліотеки обумовлені історичними періодами суспільного життя: у радянські часи ЛННБ України ім. В. Стефаника мала статус пропагандистсько-ідеологічної установи. Її видавнича політика була приречена на тематику, продиктовану політичними вказівками, наказами. Жодне видання без цитування відповідних партійних документів чи праць класиків марксизму-ленінізму не мало шансів на існування. Враховуючи такі передумови, оприлюднення статей Р. Луцика, які, передусім, висвітлювали діяльність історико-культурних установ Львова, зокрема бібліотек в довоєнний період, було неможливим.

Першочерговою метою написання Р. Луциком цієї статті було те, що на його переконання, «львівським бібліотекарям треба кинути оком на минуле львівських бібліотек та заглибити зір у майбутнє» [8, арк. 1]. Актуалізація цього твердження сьогодні видається нам вкрай важливим завданням науковців, саме тому ми винесли його в назву статті. Ми свідомо прибрали з нього покликання на львівський контекст, оскільки нині вкрай необхідно зберегти знання про українську бібліотечну минувшину загалом.

Без зайвого перебільшення можемо стверджувати, що Р. Луцику належить заслуга науковця, який вперше систематизував та періодизував історію створення, а також наступного поширення бібліотечної справи Львова. Такий науковий доробок вимагав як досконалого знання бібліотечної справи, так і глибокого розуміння історичних та соціальних процесів загалом. У статті Р. Луцика конкретизовано основні етапи виникнення та поширення львівських бібліотек, а також подано аналіз передумов, які цьому сприяли.

Автор відзначав: «Вже в дуже віддалених часах, в XVI–XVII вв., формуються у Львові перші зв'язки таких культурних центрів, як бібліотеки. Очевидно, ці бібліотеки-ембріони були дуже далекі від бібліотек в нинішньому значенні того слова, як під оглядом своїх фондів та організації праці, так під оглядом свого соціального та культурного значення. Все ж таки факт залишається фактом, що бібліотеки виникали та що вони відігравали деяку, хоч і обмежену, роль в рості соціальної та національної свідомості місцевого населення та в його боротьбі проти поневолення» [8, арк. 1].

Роман Луцик розпочав свій ретроспективний огляд з історії виникнення першої бібліотеки у Львові при Ставропігійському братстві, яка діяла всі часи існування братства та увійшла згодом до складу Ставропігійського музею, а з 1939 р. зберігається у Львівському історичному музеї. Він також зазначив, що в XVI ст. виникла бібліотека при Онуфріївському монастирі, який став осередком початку книгодрукування в Україні. Перша згадка про бібліотеку Онуфріївського монастиря належить до XVI ст. Історична колекція цієї бібліотеки 1940 р. увійшла до складу Львівської бібліотеки Академії наук УРСР. Р. Луцик писав, що поряд із бібліотеками при Онуфріївському монастирі, які згодом перейшли під протекторат Львівської Ставропігії, діяли бібліотеки при католицьких церквах та монастирях, «яких при старій шляхетській Польщі було тут доволі багато» [8, арк. 2]

Не оминув увагою Р. Луцик історію створення бібліотеки при Львівському університеті ім. Яна Казимира, відзначаючи, що наприкінці XVIII ст. у колах передової галицької інтелігенції почали проявлятися більш прогресивні тенденції та течії, які суттєво вплинули і на розвиток бібліотечної справи.

На зламі XVIII–XIX ст. починають поставати ідеї створення нових бібліотек. Австрійська монархія, яка на той період володіла Східною Галичиною, намагалася просувати освітні та культурні реформи в її центрі – Львові. Таким чином, за сприяння Габсбургів у Галичині було створено також бібліотеку при Технічній школі (згодом – бібліотека Політехнічного інституту).

Аналізуючи зміст статті, неможливо оминати згадки про організацію ще однієї книгозбірні, а саме – Педагогічної бібліотеки. Створена за наказом колишньої Кураторії Львівської Шкільної Округи і відкрита для публічного користування 1 лютого 1926 р., вона 1934 р. отримала повну офіційну назву «Державна центральна педагогічна бібліотека Львівського шкільного округу у Львові» («Państwowa Centralna Biblioteka Pedagogiczna Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie»), книгозбірня мала невеликі фонди та не отримувала належної опіки з боку Польської держави. За таких обставин, бібліотеки, очевидно, не могли задовольнити зростаючі вимоги читачів, тому деякі організації розпочали почали засновувати приватні бібліотеки.

1817 р. зусиллями бібліофіла, історика, літературознавця Юзефа Максиміліана Оссолінського було організовано велику, як на ті часи, бібліотеку, звану популярно Оссолінеум, в основу якої лягли закуплені Оссолінським ще у XVIII ст. рештки бібліотек ліквідованих тоді монастирів. Оссолінеум скомпонував цінну збірку і згодом став «основним культурно-науковим осередком» Львова.

Для дослідників розвитку бібліотечної справи Галичини цінність становлять наведені Р. Луциком відомості про виникнення бібліотек при найбільших наукових товариствах другої половини XIX ст. – Галицько-руській Матиці, «Народному Домі» та Науковому товаристві ім. Т. Шевченка, які за змістом своїх фондів були потужними книгозбірнями м. Львова.

Автор звернув увагу також і на такі важливі аспекти, як налагодження належного функціонування бібліотек загалом, та обслуговування читачів. Зокрема, він відзначив, що бібліотеки користувалися переважно алфавітними каталогами, що не давало змоги розкрити фонди вповні і головню «зробити їх доступними для читачів». Адже «каталогів для читачів або зовсім не було, або були в зачаточному стані, так що потреб читачів ніяк задоволити не могли». Він також наголосив на потребі облаштування читальних залів, визначення належного часу для праці читачів, оптимальної роботи відділу абонементу, а також організації процесу керування читанням, зокрема формування «книжково-ілюстративних виставок, які би рекомендували читачам ті чи інші потрібні їм книжки» [8, арк. 5]. Р. Луцик не оминув у своїй праці і такого важливого бібліотечного процесу, як поповнення фондів бібліотек шляхом одержання обов'язкового платного примірника друкованих видань, купівлі літератури в книжкових магазинах, книгообміному з бібліотеками та іншими науковими установами.

Важливим для дослідників історії бібліотечної справи є фрагмент статті, присвячений характеристиці «сучасного стану» бібліотек у Львові. Р. Луцик відзначив, що «на кінець 1956 року у Львівській тільки області нараховувалось 1062 масові бібліотеки з книжковим фондом у 5 міл. 517 тис. одиниць. Ці бібліотеки обслуговувались 1087 платними працівниками. Не гірше представляється справа з науковими, технічними та спеціальними бібліотеками. Кількість їх на кінець 1956 року виражалась цифрою 482 з книжковим фондом у 6 млн. 880 тис. одиниць та штатом кваліфікованих працівників у 443 чол.» [8, арк. 8]. При цьому він зауважував, що «на досягнутому не можна зупинятись. Попереду ще багато нерозв'язаних проблем і невіршених завдань, які вимагатимуть чимало послідовної та наполегливої праці» [8, арк. 10].

Сфера наукових зацікавлень Р. Луцика не обмежувалася лише історичною періодизацією розвитку і функціонування бібліотек Львова, а й містила детальний аналіз фонду відділу рідкісної книги, яким він керував упродовж 24 років. Змістовні результати свого дослідження Р. Луцик вмістив у ще одній віднайденій нами статті «Фонди відділу рідкісної книги» [10]. Вказана праця належить до цінного неопублікованого наукового доробку Р. Луцика та зберігається у відділі рукописів. Варто зазначити, що період наукової діяльності та керівництва Р. Луцика супроводжувався нав'язуванням з боку радянської влади пропагандистських засад, отож стародруковані видання не потрапляли як об'єкт у пріоритетні напрями досліджень.

Науковець вперше систематизував та проаналізував цінний фонд кириличних та латинських стародруків, а також раритетні видання XIX–XX ст., що зберігалися у відділі рідкісної книги. З максимальною наполегливістю та точністю Р. Луцик описував найбільшу у книгосховищах Львова колекцію першодруків.

Висновки. Джерельною базою для активної бібліотечної й бібліографічної діяльності Р. Я. Луцика став бібліотечний фонд відділу рідкісної книги найбільшого фондозберігача стародрукованих видань Львова – ЛННБ України ім. В. Стефаника. Історія створення відділу, основні аспекти якої відтворено в нашій статті, характеристика його фонду, діяльність низки працівників, зокрема попередниці Р. Луцика на займаній посаді – Є. Куркової, важливий досвід бібліотечної праці керівника відділу рідкісної книги у 1950–1974 рр. дають змогу зорієнтуватися у надзвичайних історико-культурних вартостях цього важливого наукового підрозділу ЛННБ України імені В. Стефаника. Саме в архівних матеріалах бібліотеки вдалося віднайти цінні неопубліковані праці Р. Луцика, які дозволяють вирізнити особливості фондів стародрукованих видань та оцінити їх не лише як історичне надбання, а й як вагому джерельну базу для дослідників української бібліотечної справи.

Список бібліографічних посилань

1. Дзюбан Р. Культурні цінності установ Львова у 1939–1953-х рр.: переміщення і втрати. Львів, 2020. 344 с.
2. Зінько О. Дослідження книжкових пам'яток – пріоритетний напрям професійної діяльності Р. Я. Луцика. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 28. С. 431–441.
3. Зінько О. Р. Я. Луцик – організатор фондів відділу рідкісної книги Львівської бібліотеки АН УРСР (1950–1973). *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*. 2009. Вип. 1 (17). С. 432–444.
4. Качур І. Б. Колекція інкунабул Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: провенієнційний огляд. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2018. Вип. 10 (26). С. 3–31.
5. Колосовська О. Відділ рідкісної книги: формування та організація фондів. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2010. Вип. 4. С. 400–425.
6. Луцик Р. Я. Інкунабули Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Академії наук УРСР. Львів, 1974. 30 с., 8 іл. («До 400-річчя книгодрукування на Україні»).
7. Луцик Р. Я. Про один рідкісний друк XVI ст. *Скарбниця знань*. Львів, 1972. С. 106–108.
8. Луцик Р. Я. Розвиток бібліотечної справи у Львові. *ЛННБ України ім. В. Стефаника*. Відділ рукописів. Фонд 218. 14 арк.
9. Луцик Р. Я. Слов'янські стародруки XVI–XVIII ст. у фондах Львівської бібліотеки Академії наук УРСР. *Бюлетень: Досвід роботи*. Львів. 1951. № 1. С. 39–50.
10. Луцик Р. Я. Фонди відділу рідкісної книги. *ЛННБ України ім. В. Стефаника*. Відділ рукописів. Ф. 9. Спр. 2632. 9 арк.
11. Особова справа. *ЛННБ України ім. В. Стефаника*. Архів. Оп. 3-ос. Од. зб. 203. Арк. 151–213.
12. Пояснювальна записка до виробничого плану відділу рідкісної книги на 1950 рік. *ЛННБ України ім. В. Стефаника*. Архів. Оп. 1. Од. зб. 309. Арк. 3–4.
13. Річний звіт про стан і роботу Кабінету рідкісної книги Львівської Бібліотеки Академії Наук УРСР за 1950 рік. *ЛННБ України ім. В. Стефаника*. Архів. Оп. 1. Од. зб. 310. 6 арк.
14. Славянские книги кирилловской печати XVI–XVIII вв.: Описание книг, хранящихся в ГПБ УССР/ Сост. С. О. Петров, Я. Д. Бирюк, Т. П. Золотарь. Киев, 1958. 267 с.

References

1. Dziuban, R. (2020). *Kulturni tsinnosti ustanov Lvova u 1939–1953-kh rr.: peremishchennia i vtraty* [Cultural Values of Lviv Institutions in 1939–1953: Displacement and Losses]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

2. Zinko, O. (2011). Doslidzhennia knyzhkovykh pamiatok – priorytetnyi napriam profesiinoi diialnosti R. Ya. Lutsyka [Research of book monuments is a priority direction of professional activity of R. Y. Lutsyk. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 28, 431-441. [In Ukrainian].

3. Zinko, O. (2009). R. Ya. Lutsyk – orhanizator fondiv viddilu ridkisnoi knyhy Lvivskoi biblioteki AN URSS (1950–1973) [R. Y. Lutsyk – organizer of the funds of the rare book department of the Lviv Library of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (1950–1973)]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka*, 1 (17), 432-444. [In Ukrainian].

4. Kachur, I. B. (2018). Kolektsiia inkunabul Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka: provenientsiinyi ohliad [Collection of incunabula of V. Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine: provincial review]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka*, 10 (26), 3-31. [In Ukrainian].

5. Kolosovska, O. (2010). Viddil ridkisnoi knyhy: formuvannia ta orhanizatsiia fondiv [Department of rare books: formation and organization of funds]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka*, 4, 400-425. [In Ukrainian].

6. Lutsyk, R. Ya. (1974). Inkunabuly Lvivskoi naukovoï biblioteki im. V. Stefanyka Akademii nauk URSS [Incunabula of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the Academy of Sciences of the USSR]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

7. Lutsyk, R. Ya. (1972). Pro odyñ ridkisnyi druk XVI st. [About one rare printing of the XVI century]. In *Skarbnytsia znan*, 106-108. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

8. Lutsyk, R. Ya. Rozvytok bibliotechnoi spravy u Lvovi [Development of librarianship in Lviv]. (Fund 218. Unit. 195). *Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine*. Rare Book Department. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. Lutsyk, R. Ya. (1951). Slovianski starodruky XVI–XVIII st. u fondakh Lvivskoi biblioteki Akademii nauk URSS [Slavic old printed books of XVI–XVIII centuries in the funds of Lviv Library of the Academy of Sciences of the USSR]. *Biuletyn: Dosvid roboty*, 1, 39-50. [In Ukrainian].

10. Lutsyk, R. Ya. Fondy viddilu ridkisnoi knyhy [Funds of rare books department]. (Fund 9. Unit. 2632). *Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine*. Rare Book Department. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

11. Osobova sprava [Personal file]. (Description 3. Fund 203). *Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine*. Arkhiv. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

12. Poiasniuvalna zapyska do vyrobnychoho planu viddilu ridkisnoi knyhy na 1950 rik [Explanatory note to the production plan of the rare book department for 1950]. (Description 1. Fund 309). *Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine*. Arkhiv. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

13. Rychnyi zvit pro stan i robotu Kabinetu ridkisnoi knyhy Lvivskoi Biblioteki Akademii Nauk URSS za 1950 rik [Annual report on the state and work of the Cabinet of Rare Books of the Lviv Library of the Academy of Sciences of the USSR for 1950]. (Description 1. Fund 310). *Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine*. Arkhiv. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].

14. Petrov, S. O., Byriuk, Ya. D., & Zolotar, T. P. (Comps.). (1958). Slavianskie knihi kyrillovskoi pechati XVI–XVIII vv.: Opykanie knih, khrianiashchykhsia v HPB USSR [Slavonic books of Cyrillic printing of XVI–XVIII centuries: Description of books stored in the GPB of the Ukrainian SSR]. Kiev, Ukraine. [In Russian].

Oksana Zinko,

<https://orcid.org/0000-0002-3906-7339>,

Head of the Rare Book Department,

Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine

«LIBRARIANS NEED TO LOOK AT THE PAST OF LIBRARIES AND FOCUS THEIR VISION ON THE FUTURE»: ACTUALISATION OF PROFESSIONAL EXPERIENCE OF ROMAN LUTSYK

The purpose of the article is to study and analyze the library work of Roman Lutsyk, whose professional activity is closely connected with Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, as well as to introduce into scientific circulation and reveal the important content of his unpublished works preserved in the Library's Manuscripts Department. **Research methods.** To achieve the goal, a number of scientific approaches and methods were used –

theoretical, micro-historical, systemic approaches, methods of analysis and synthesis, historical-bibliographic, historical, logical, biographical, source studies, archival studies, etc. **The scientific novelty** consists in establishing special features of the professional experience of Roman Lutsyk as the librarian, bibliographer and book critic. **Conclusions.** The active library and bibliographic activity of Roman Lutsyk was based on library collections of the Rare Book Department of Vasyl Sytefanyk National Scientific library of Ukraine in Lviv as the largest keeper of old printed publications in the city. The Rare Books Department's history, which main aspects are reproduced in our article, the characteristics of its collections, the activities of a number of employees, in particular of Yevheniya Kurkova, the predecessor of Roman Lutsyk in the position, the important experience of the library work of the head of Rare Books Department in 1950–1974 make it possible to navigate in the extraordinary historical and cultural values of this important scientific unit. Valuable unpublished works of Roman Lutsyk preserved among archival materials in the Library, made it possible to distinguish the features of old print collections and to evaluate them not only as a historical asset, but also as an important source for researchers of Ukrainian librarianship.

К е у о r d s: Roman Lutsyk, history of librarianship, rare books department, Vasyl Stefanyk National Library of Ukraine, library collection, professional experience.

Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine (Lviv, Ukraine)
Lysenko str. 14, Lviv, 79008, Ukraine
e-mail: zinko_oks@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 30.11.2022 р.